

ශ්‍රී ලංකාවේ සහ ජපානයේ ශ්‍රී ලක්ෂ්මී සංකල්පය

ටී. ජී. කුලතුංග

Sri Lakshmi Concept in Sri Lanka & Japan

The concept of Sri Lakshmi and the worship and rituals connected with it which originated in India are prevalent in all the countries to which Indian cultural influences spread. This paper discusses the origin, and the development of the concept in Sri Lanka and Japan, focussing attention on her birth, places of residence, physical features, character, different names, she is known by, and the features of her images analysing and comparing the literary and archaeological evidence from India and Sri Lanka

Although there is ample literary evidence to suggest the origin of the concept during vedic times, the archaeological evidence appear to link its origin to the worship of jagan matha in the indus valley civilization's According to Sri Mahadevi Vyakaranam. a mahayana text, despite her occupying a prominent place in the hindu pantheon, she is a bodhisatva destined to become a future Buddha.

In Sri Lanka the concept of Sri Lakshmi has taken root in the pre-christian era and there is sufficient literary and historical evidence from about the 03rd, B. C. to the present times to support this view. Quite surprisingly, however, the concept, which is Hinduistic in origin, appeared in Japan as the Kissho Ten or Maha Lakshmi concept, with the introduction of Buddhism to that country during the Nara period as revealed in a number of sources. An attempt has been made to discuss new archaeological evidence which tend to favour a theory that the auspicious sign of Sri Vatsa on Vishnu's chest originated with Sri Lakshmi.

සාහිත්‍යය හා පුරාවිද්‍යා මූලාශ්‍රය පිරික්සීමේදී ඉන්දියාවේ ප්‍රභවය සිදුවී ඇති ශ්‍රී ලක්ෂ්මී ඇදහිල්ල හා තදනුබද්ධ විශ්වාස භාරතීය නින්ද්‍ර සංස්කෘතියේ ව්‍යාප්තියත් සමඟ ආසියාවේ රටවල් සැලකිය යුතු සංඛ්‍යාවක පැතිරී මුල් බැසගෙන තිබෙන බව පෙනේ.

එවැනි රටවල් අතරින් ශ්‍රී ලංකාවේ හා ඇත පෙරදිග ජපානයේ ප්‍රචලිතව පැවතුණු ශ්‍රී ලක්ෂ්මී සංකල්පය පිළිබඳව විධිමත් අධ්‍යයනයක යෙදීමට අපි සෑහෙන තරම් වෙහෙසුනෙමු.

ඇත අතීතයේ සිට මානව චර්යාගේ භෞතික ජීවිතයේ විවිධ අරමුණු සාක්ෂාත් කර ගැනීමේ පරමාර්ථයෙන් ශ්‍රී ලංකාවේදී ලක්ෂ්මී දේවිය පිදීම අඛණ්ඩව සිදුවී ඇති බවට ගෙන හැර දැක්විය හැකි එවන් සාක්ෂි අපමණය. ශ්‍රී ලක්ෂ්මී සංකල්පයේ මුල්ම බිජු

අවසාන දක්නට ලැබෙන්නේ සාග්වේදයෙනි.¹ සාග්වේදයේ “ශ්‍රී” යන නමින් හඳුන්වා තිබෙන්නේ ශ්‍රී ලක්ෂ්මී දෙවභනයි. එහෙත් සාග්වේද සාහිත්‍යයේ පැසුළු සමයට අයත් සංග්‍රහයක් හැටියට සැලකෙන ශ්‍රී සුක්තයේ ඒ දෙවභන ශ්‍රී ලක්ෂ්මී යන නමින්ම හඳුන්වා තිබේ.² යජුර්වේදයේද ලක්ෂ්මී දෙවභන පිළිබඳව යම් යම් සඳහන් අතරින් පතර දක්නට නැත්තේ නොවේ. පශ්චාත්-වෛදික සාහිත්‍යයේ අවසාන කොටසට අයත් බ්‍රාහ්මණ හා පුරාණ ග්‍රන්ථවල සහ මහා භාරත රාමායණාදී වීර කාව්‍ය-වල ශ්‍රී ලක්ෂ්මී පිදීම පිළිබඳව පවතින විවිධ සංකල්පයන්හි පරිනත අවසාන අනාවරණය වෙයි. එපමණක් නොව ශ්‍රී ලක්ෂ්මී දෙවභනයේ උපත පිළිබඳව ප්‍රවාද කථාද යථෝක්ත සාහිත්‍ය ග්‍රන්ථවලින් පළමු වරට අනාවරණය වෙයි. සතපත බ්‍රාහ්මණය ඇයගේ සම්භවය ප්‍රජාපතීගෙන් සිදුවී ඇති බවත් ඇය සෞභාග්‍යයට හා ධනයට අධිපති දෙවභන බවත් දක්වා ඇත.³

මහාභාරතය, රාමායණය, අග්නි පුරාණය, මත්ස්‍ය පුරාණය සහ තවත් මූලාශ්‍ර රාශියක ශ්‍රී ලක්ෂ්මී සම්භවය පිළිබඳ විවිධ පුරාවෘත දක්නට ලැබේ. මහා භාරත පුරාවෘතය අනුව සුරාසුර සංග්‍රාමයේදී අමෘතය සොයා ක්ෂීර සාගරය කළඹන කල්හි එයින් මතු වූ ලක්ෂ්මීය පළමුවෙන්ම අසුවූයේ අසුරයන්ගේ ග්‍රහණයටය. එහෙත් ඒ වන විට ඵෙරාවත හස්ති රාජයා පවා අත්පත් කරගෙන සිටි සුරයන් සතු විමට ඔහු තොමෝ වැඩි කැමැත්තක් දැක්වුවාය. සුරයන් අතර වූ ගිවිසුමට ද ඇය පිළිබඳ සිතක් ඇති වී තිබුණද අන්තිමේදී ඇය ප්‍රියාව කර ගැනීමේ භාග්‍යය හිමිවූයේ විෂ්ණුටය.⁴ ශ්‍රී ලක්ෂ්මීයට කිරි මුහුද වාස භවනය වූ හැටි හෙළි කරන තවත් පුරාවෘතයක් ද වේ. ඒ අනුව බ්‍රිහු නම් මුනිවරයා නිසා ක්‍රියාවල කුස දිනූ ලක්ෂ්මීය එක්තරා ඉසිවරයකුගේ සාපයට ලක්ව දෙව ලොව විසුමට වරම් නැතිව එහි නොසිට පලා ගොස් රක්ෂාවරණ සඳහා සැහවුණේ කිරි මුහුදෙනි.⁵ තවත් වෛදික පුරාවෘතයක් අනුව ඇගේ උත්පත්ති ස්ථානය විෂ්ණුගේ නාභියයි. ඊන් මහායාන විශ්වාසයකට අනුව ලක්ෂ්මී සම්භවය පිළිබඳව ඇත්තේ යථෝක්ත පුරාවෘතවලට වඩා ඉඳුරාම වෙනස් පුරාවෘතයකි. “ශ්‍රී මහාදේවී ව්‍යාකරණම්” නම් මහායාන කෘතියක සඳහන් වන පරිදි ඔහු අනාගත බුදුවරයකු වන බවට බුදුන් වහන්සේගෙන් නියත විවරණ ලත් දෙවභනකි.⁶ එහි වැඩි දුරටත් විස්තර වන අන්දමට ශ්‍රී ලක්ෂ්මී දේවිය වශයෙන් ලොව පහළ විමට හේතු භූත වූ ඇයගේ පුරාවෘත්ත කුසල කර්ම මොනවාදැයි අවලෝකිතේශ්වර බෝසතුන් බුදුන් වහන්සේගෙන් විචාල කල්හි ඇත අතීත ජන්මයකදී රත්න සම්භව නම් ලෝක ධාතුවෙහි උත්පත්තිය ලබා සිටි ඇය “නම: ශ්‍රී සණ්ඨාය තථාගත නම:” යනාදී වශයෙන් තථාගත වරුන්ගේ ඉණ ගායනා කිරීමේ පුණ්‍ය කර්මය හේතු කොට ගෙන ශ්‍රී ලක්ෂ්මීය නමින් ලොව පහළ වූ බව හෙළි කොට ඇය මතු බුදුවන බවද උන්වහන්සේ වදාළ සේක.

ලක්ෂ්මී දෙවභනට පැරණි මූලාශ්‍රයන්හි යෙදී ඇති නම් රැසකි. ඒවා අතර පද්ම සම්භව (පද්මයෙන් උපන්), පද්මසූතා (පද්මයක සිටින) පද්ම වණ, පද්ම උරු (පද්ම වැනි කලවා ඇති) පද්මාක්ෂි, පද්මා, පද්මිණි සහ කමලා යන නම් සුලභව යෙදී ඇත.⁷ විරන්තන පුරාවෘත අනුව වෙනත් භෞතික කරුණු හා ශ්‍රී ලක්ෂ්මීය සම්බන්ධ කොට ඒවා අභිධාන වශයෙන් ගෙන ඇය හඳුන්වා දී ඇති තැන් කීපයක් ද වේ. රජුන්ගේ පත්තිය යන අරුතින් රාජ ලක්ෂ්මීය වෙයි.⁸ ධනයට අධිපති හෙයින් ඇය ධන ලක්ෂ්මීයයි. මෙසේ ඇය සතුටට අධිපති වන නැත හෝග ලක්ෂ්මීයද විරන්තන හා එක්වන නැත වීර ලක්ෂ්මීයද සෞභාග්‍ය දනයෙහි යෙදෙන නැත මා මංගල දේවතාද ගෘහයන්ට අරක්ගත් නැත ගෘහ ලක්ෂ්මීයද ආධ්‍යාත්මික සංවර්ධනයෙහි යෙදෙන්නී යන අරුතින් බ්‍රාහ්මී ලක්ෂ්මී හා ජය ලක්ෂ්මීයද වන්නීය.⁹ මේ හැරුණු විට විෂ්ණුධර්මාන්තරයෙහි සෞභාග්‍යා යනු ලක්ෂ්මීයට යෙදෙන තවත් නමකි.¹⁰ මහා භාරතය ධනය වගුරුවන්නී යන අරුතින් වසුධාරා යන නමින් එතුමිය හඳුන්වයි. තවත් මූලාශ්‍රයක මිහිකතට අරක්ගත් දෙවභන

අරුතින් ක්ෂමාදේවිය යන නම යෙදේ. වෙනත් මූලාශ්‍රයන්හි ලෝකමාතා, හරිප්‍රියා, (විෂ්ණුගේ භාර්යාව.) රාජ්‍ය ශ්‍රී, කරසිනී (පසෙහි සාරවත් බව ලබා දෙන්නී) යන අභිධානයන් හෙන් හඳුන්වා දී ඇත්තේ ද එකමිනි.¹¹

විෂ්ණු පත්තිය වන ඕ විෂ්ණු මෙන්ම ඔහු අනුව විවිධ අවතාර ගැන්මෙහි සමත් වෙයි. මහා භාරතයෙහි දක්වෙන පරිදි විෂ්ණු පරශුරාම අවතාරය ගත් කල්හි ඇය පෙනී සිටින්නේ ධරණී (පොළව) නමිනි. එසේම විෂ්ණුගේ රාමාවතාරයෙහි දී සීතා වෙයි. විෂ්ණු කාෂ්ණගේ අවතාරය ගත් කල්හි ඇය රුක්මණී වෙයි.¹² වත්මන්හි ඇතුන් විසින් අභිෂේක කරණ ලද්දේ අරුතින් ඇය ගජ ලක්ෂමිය නමින්ද හඳුන්වනි.

ලක්ෂමියට යෙදෙන නම් තරමටම එකමින අරක්ගත් වාසස්ථාන රැසක් ද පැරණි මූලාශ්‍රයන්හි නම් කොට ඇත. ප්‍රත්‍ය ගතකයේ ශ්ලෝකයක ඒ වාසස්ථාන මෙසේ නම් කොට දක්වෙයි.

“ලක්ෂමී ඛිල්ව වනෙ කදම්බ කුසුමෙ කන්‍යාංගනා කුංජරෙ,
දීපොත්කුංග රජේ තුරංග ධවලෙ ඡත්‍රෙ ධජෙ වාමරෙ
ශංඛෙ පද්මවනෙ නරේන්ද්‍ර භවනෙ ස්වර්ණෙ නදී ගොකුලෙ
සොයතීං සත්‍ය වවෙසු ලක්ෂණ ගෘහෙ ශ්‍රී විෂ්ණු වක්ෂස්ථලෙ”¹³

එයින් කියැවෙන අන්දමට බෙලි වනය, කොළොම් මල්, කන්‍යාව, ඇත් කුමුතලය, තුරභුන් යෙදූ උත්කුංග රජය, ඡත්‍රය, ධජය, වාමරය, සංඛය, පියුම් වනය, රාජ භවනය, ස්වර්ණය, ගව සමූහය, ගුරුවීර භාවය, දකුම්කලු ගෘහය, ශ්‍රී විෂ්ණුගේ උරතලය ලක්ෂමිය ගේ නිවාස ස්ථාන වේ. මහා භාරතයෙහි දක්වෙන අයුරු එකමින කුචේරයාගේ විමානයෙහිද වෙසෙන්නීය.¹⁴

වෙනත් හින්දු පුරාවෘතයන් අනුව දර්ශනීය පවිත්‍ර ස්ථාන, තොරණ, ද්වාර, ආයන, මැණික්, තොරණ ද්වාර, විවාපත් වාම් පෙනුමෙන් යුතු කතුන්, රසඵල වර්ෂ, ධනය, සටය, නව වස්ත්‍ර, ඇත්, අස්, ගව යන සත්ව සමූහ ශ්‍රී ලක්ෂමිය රැදී සිටීමට කැමති ස්ථාන වෙති.¹⁵ නිතරම එකමිනගේ ගුණ ගායනා කරන්නේ කොතැනද එතැන ඕ වෙසෙන්නීයැ’යි විශ්වාසයක් ද ඇත. ඇය ප්‍රමෝදයට පත් වන්නේ හස්තීන්ගේ කුංච නාදයෙනි.¹⁶ බෞද්ධ සාහිත්‍යයට අනුව අනාථ පිණ්ඩික සිටුකුමාගේ නිවස ගෘහ ලක්ෂමීට වාසස්ථාන වී ඇත.

ලක්ෂමී නිරූපිත පුරාවිදු මූලාශ්‍රය ද ඉබාහෝය. පුරාතන භාරතයෙහිද භාරතීය සංස්කෘතිය පැතිර ගිය තදසන්න රටවලද කලා නිර්මාණයන් වශයෙන් ඇති මූර්ති, කැටයම් මුද්‍රා ආදියෙහි සහ කාසිවල ශ්‍රී ලක්ෂමී රූප දක්නට ලැබේ. මේ නිර්මාණයන්හි දේශ, කාල හා ගුරු කුලය අනුව යම් යම් වෙනස්කම් දක්නට ලැබෙන්නේ, ඉහත කී පැරණි මූලාශ්‍රයන්හි එන ශ්‍රී ලක්ෂමියගේ වෙසෙස්කම් නිරූපණය වන අයුරින් ඒවා නිර්මාණය කොට ඇත.

ක්‍රි: පූ: 2-1 සතකවලට අයත් භාර්හුත්, සාංචි, බුද්ධගයා කැටයම්ද,¹⁷ ක්‍රි: පූ: 2 ගතකයට අයත් මචුරා මැටි පුවරු ද,¹⁸ එම ගතකයට අයත් පංචාල කාසි ද ක්‍රි: පූ: තෙවන හා දෙවන සියවස්වලට අයත් උජ්ජේයිනී කාසිද¹⁹ අතරින් භාරතයේ ලක්ෂමී නිරූපිත ඉපැරණි නිර්මාණයන් සොයා ගෙන ඇත. ලක්ෂමිය විවිධ විලාසිතාවලින් නිරූපණය කරන ලද කැටයම් සාංචියෙහි දක්නට ලැබේ. මෙතැන් පටන් විවිධ ගණයේ භාරතීය කලා නිර්මාණයන්හි ලක්ෂමිය නිරූපණය වන අතර ගුජත යුගයේදී එකමිනගේ මූර්තියට වෙසෙස් තැනක් හිමිවී ඇත.²⁰ ගුජත කාසිවල ලක්ෂමී රූව බෙහෙවින් සුලභය. 6, 7 සහ 8 යන ගතකවලට අයත් තග්න ලක්ෂමී රූප ආන්ද්‍රා ප්‍රදේශයෙන් සොයා ගෙන ඇත.²¹ ලක්ෂමී රූප නිරූවත් වී ඇත්තේ තන්ත්‍රයානයේ බලපෑම නිසායයි සිතිය හැකිය.

ශ්‍රී ලක්ෂ්මී රූපවල එතුමියගේ සංකේතය වශයෙන් වැඩිපුරම නිරූපණය කර ඇත්තේ පද්මයයි. සමහර රූපවල ලක්ෂ්මීය පද්මාසනාරූඪව හෝ පද්මයක මත සිටින ඉරියව්වෙන් දක්වා ඇත. පද්මය ඇගේ සංකේතය බවට පත්ව ඇත.²²

ලක්ෂ්මී රූපවලින් වඩාත් ප්‍රකට හා විත්තාරාධනීය වන්නේ ගජ ලක්ෂ්මී රූපයයි. මේ රූපවල පියුම්ක මත සිට ඇතුන් දෙදෙනෙකු මුදුනින් උසුලාගත් පියුම් යුවලක දඩු දැනින් අල්ලා ගෙන සිටින ඇය පියුම් මත සිටින ඇතුන් දෙදෙනෙකු විසින් අභිෂේක කරනු ලැබේ. භාර්හුන් හා බුධගයා කැටයම්වල ද ඉෂ්ත කාසිවල ද ශ්‍රී ලංකා කැටයම්වල ද නිරූපිත ගජලක්ෂ්මී රූප හඳුනාගෙන ඇත. මෙම ගජලක්ෂ්මී රූපවල නිර්මාණ ලක්ෂණයන්හි යම් යම් වෙනස්කම් ඇතත් ඒවා බොහෝ දුරට යථොක්ත සාහිත්‍ය මූලාශ්‍රයවල දක්නට ලැබෙන ලක්ෂ්මී දෙවභ්‍යගේ නිර්මාණ ලක්ෂණවලට අඩුවැඩි වශයෙන් යම්පව නැත්තේ නොවේ. භාර්හුන්හි ඇති එක් කැටයමක් පිරික්සා බැලීමෙන් මෙය පසක් කරගත හැකිය. පියුම්පත් ගැවසිගත් පියුම් මුව පිටින් උඩට විහිදෙන පූර්ණසටය මධ්‍යයෙහි වූ පද්මයේ කෙමියක සිටින ශ්‍රී ලක්ෂ්මීය ඇගේ දැනින් විහිදී යන පියුම් මත සිටින කුඹුනල හස්තාභරණයෙන් සැරසූ ඇතුන් දෙදෙනා විසින් සොඬින් ගත් පුන්කළසින් අභිෂේක කරනු ලැබේ. මෙහි නිරූපිත ලක්ෂ්මීය ගෙළ පැළඳු මාලාවෙන් ද බාහුවේ ඉහළින් හා පහළින් පැළඳී වළලුවලින් ද පා වළලුවලින් ද, දෙසවන්හි ලඹදෙන කුණ්ඩලාභරණයෙන් ද විභූෂිතය. මේ නිරූපණ ශ්‍රී සුක්තයෙහි දක්වෙන ලක්ෂ්මීය සිහි ගන්වයි.

ප්‍රතිමා ලක්ෂණ අනුව ශ්‍රී ලක්ෂ්මීයට ඇත්තේ අත් යුවලකි. එහෙත් සමහර නිරූපණයන්හි එයට වඩා අත් ගණනක් ඇත. මාර්කණ්දෙය පුරාණය එතුමියට අත් දසටක් (18) ඇතැයි පවසයි.²³ විෂ්ණු ධර්මෝත්තරයෙහි දක්වෙන පරිදි සිය වල්ලභයා වූ විෂ්ණු හා එක්ව සිටින කල අත් යුවලක් ඇති එතුමියට තනිව සිටින විට අත් සතරක් මැවේ. එකල්හි දකුණතින් නෙළුම් මලෙහි දඩුවද වමතින් අමාතසටයද ඉතිරි දැනින් සංඛය හා බෙලි ගෙඩිය ද දරාසිටී.²⁴ ශ්‍රී ලක්ෂ්මීය පද්ම හා බෙලිවල අතැතිව සිටින්නී යැයි ගිල්පරත්තයේ ද දක්වා ඇත.²⁵ අග්නි පුරාණයේ හා මත්සෑපුරාණයේ වර්ණිත ලක්ෂ්මීය සිය අතින් ශ්‍රී ඵල දරන්නීය.²⁶ ශ්‍රී ඵල යනු දිවුල් ඵල වශයෙන් එස්. එස්. සී. මහතා හඳුන්වා ඇතත්²⁷ සත්‍ය වශයෙන්ම ශ්‍රී ඵල යනු බෙලි විය යුතුය.

මල්ලරා, අන්ද්‍රා, ජුහ්සි සහ හිතා යන ප්‍රදේශවලින් සොයාගෙන ඇති ලක්ෂ්මීය නිරූපණය වන කැටයම් යථොක්ත කැටයම්වලට වඩා බෙහෙවින් වෙනස්ය. බටහිර වාලුකායන්ට හා පල්ලවයන්ට අයත් මේවා 6-8 ගතකවලින් ඔබ්බට නොයයි. මේ කැටයම් සියල්ලෙහිම පාහේ ලක්ෂ්මීය උක්කුටයෙන් සිටින ආකාරයෙන් නිරූපණය කොට ඇත. මේ කැටයම්වල එතුමිය නිරූපණය කොට ඇත්තේ රහස් පෙදෙස උන්නතව දිස්වන නග්න දේහයක් ඇතිවය. එහි මුහුණ වෙනුවට දක්වා ඇත්තේ පිපුණ පද්මයකි.²⁸ පළමුවැනි ගතකයේ සුංග යුගයට අයත් යැයි සැළකෙන ජුහ්සියෙන් සොයාගන්නා ලදුව දැනට අලහබාද් කටුගෙයි තැන්පත් කර තබා ඇති මැටියෙන් ඇඹූ ලක්ෂ්මී රූව තවත් අපූර්ව කලා නිර්මාණයකි. එහි එක් අතකින් ලමැද පුන් පියයුරු තෙරපයි. අනෙක් අතින් විනිවිද පෙනෙන සිනිදු සඵපොට තුළින් රහසහ දක්වෙයි.²⁹ යථොක්ත විවිධ ගණයේ කලා නිර්මාණයන්හි නිරූපිත ශ්‍රී ලක්ෂ්මීය පෙනුමෙන් ලාබාලයා ආරෝහපරිනාහ සම්පන්නය, දකුම් කලය, පුන්පියයුරු බරින් හා පුළුලුකුළු බරින් ශෝභමානය. යටිකය අලංකාර වස්ත්‍රාභරණයෙන් සජ්ජිතය. හිසේ පැළඳී ශිර්භාභරණයකි. දෙකණ පැළඳී කුණ්ඩලාභරණය. දැනට වළඪය. ගෙලට තද වූ ග්‍රීවාභරණයකි. මේ කැටයම්හි නෙළා ඇති ලක්ෂ්මී රූපවල පැළඳී ආභරණවලින් වෙසෙසින් කැපී පෙනෙන්නේ ගෙලට හිරකොට බැඳී විශාල ග්‍රීවාභරණයට අමතරව දෙපියයුරු මත ලඹදෙන සේ පැළඳී මාලයයි. එසේම තම රහසහ පෙදෙස විනිවිද පෙනෙන සේ

එතුමිය ඇඳ සිටින දුහුල් සඵවේ නරුපට ඉදිරිපසින් බෙදී ලඹදෙයි. ස්පුනාර් විසින් බසාර්හි කරන ලද කැණීමවලින් හමුවූ මුද්‍රාවල නිරූපණය වන රුවෙහි උතුරු සඵවේ කොණ අහසේ පාවෙයි.³⁰ මේ කැටයම් බොහොමයක භාත්පස සැදුණ පියුමෙන් වට වී සිටින දෙවභන දිස්වන්නේ පියුම් මලක් මත සිටින අයුරිනි.

ඇතැම් මූලාශ්‍රය අනුව ශ්‍රී ලක්ෂ්මිය පැහැයෙන් දඹරන්වන්ය. එනම් කහපාටට හුරු රත්පැහැ ගනී. ශ්වෙතවණ් තුනුරුවක් ඇයට ඇතැයි අභිලාෂාතාර්ථ චිත්තාමණිය පවසයි.³¹ සිරිකාලකණ්ණි ජාතකයේ දක්වා ඇති ලක්ෂ්මිය ගමන් ගන්නා විට සිරුරින් තද රන්වන් කැළුම් විහිදෙයි. ලලිත පංචරත්න ස්තෝත්‍රය පියුමක් වන් වන ඇති එතුමියගේ දෙනොල් බිඳුළු මෙන් සුරත් බව පවසයි. පුළුල් නළල් තලෙන් සහ දිගු නුවන් සහලින් සොබමන් මුවින් කස්තුරි සුවද විහිදෙයි. පුත් පියයුරු සහ පුළුල් නිතඹ, මත නුවන් අඳනා වෙසෙසින් කැපී පෙනෙන දේහ ලක්ෂණ වෙයි.³²

පැරණි කාසි හා මුද්‍රා කැටයම් ආදියෙහි ද ඒ විවිධ විලාශ නිරූපණය කොට ඇත. අභිෂ්‍ර මුද්‍රාවල එතුමියගේ නමස්කාර මුද්‍රාව දක්වා ඇත.³³ කුනිද අමෝසහුනිෂගේ කාසිවල ලක්ෂ්මී රූපය අසලින් වෘක්ෂයක් හා ගවයෙකු දක්වා ඇත.³⁴ එල්ලෝරා හා මහබලිපුරම් කැටයම්වල දෙපසෙහි පිරිවර කතුන් සමඟ ලක්ෂ්මී රුව නිරූපණය කොට තිබේ. කන්‍යාලියන් පිරිවරාගෙන ලක්ෂ්මී දෙවභන වෙසෙත්තිය යන මත්ස්‍යපුරාණයේ සහ ශිල්පරතනයේ දක්වෙන සඳහනට යඵාක්ත කැටයම්වල ඇය නිරූපණය කොට තිබෙන විලාසය හරියටම එකඟය. ගුප්ත යුගයේ කුමාරාමාත්‍යයාගේ කාසිවල ඇය නිරූපණය කිරීමේදී ඇත්රුව ඉවත් කොට ඒ වෙනුවට ගණේෂ රුව යොදා නිමවා ඇත.³⁴ සිව්වැනි ශතකයට අයත් පල්ලව කැටයමක ලක්ෂ්මිය එක් අතකින් ශිව යංකේතය වූ ලිංගය ද අනෙක් අතින් විෂ්ණු සංකේතය වූ නරසිංහ රූපය ද දරා සිටින්නීය.³⁵ අලහබාද් කටුගෙයි තැන්පත් කර ඇති ලක්ෂ්මී රූපයක ඇගේ වමතෙහි සංඛයක් ඇති අතර දකුණතෙහි ඇත්තේ කළසකි.³⁶ එහිම තැන්පත් කොට ඇති තවත් ලක්ෂ්මී රූපයක වමතෙහි වක්‍රයක් හා දකුණෙහි පද්මයක් ඇත.³⁷

පැසුළු අවධියේදී ලක්ෂ්මී නමින් පිදීමට පටන්ගෙන ඇත්තේ මීට පෙර අවධියේදී ඉන්දු නදී ශිෂ්ටාචාරයේ මෙන්ම සමකාලීනව බටහිර ආසියාවේ ප්‍රචලිතව පැවති ඇඳ-හිල්ලක් වන ජගත්මාතා බව ඒත්තු ගැන්වීමට සෑහෙන තරම් සාක්ෂි තිබේ. මෙතෙක් සොයාගෙන ඇති ලක්ෂ්මී දෙවභනගේ චිත්‍ර ප්‍රතිමා ආදියෙහි ද සිරුර විභූෂණය සඳහා පැළඳි ආභරණ යටකී ප්‍රදේශවලින් හමුවී ඇති ජගත්මාතා රූපවල දක්නට ලැබෙන බාහිර ලක්ෂණවලට භාත්පසින්ම සමානය.³⁸

වෛදික යුගයේ භාරතයේ පුද පූජාවට ලක්ව සිටි නොයෙකුත් දෙවි-දේවතාවුන්ගේ සහ ඇඳහිලි විශ්වාසන්හි ආරම්භය හදිසියේ ඇතිවූවක් නොවේ. එම විශ්වාස හා ඇඳ-හිලි වල බීජ අවස්ථාවක් පූර්වකාලීන ශිෂ්ටාචාරයන්හි වූ විශ්වාසයන් තුළ හොඳාකාරව දක්නට ලැබේ. ඉන්දුනිම්න ශිෂ්ටාචාරය පැතිරී පැවති ප්‍රදේශයෙන් සොයාගත් එක් මුද්‍රාවක දක්වෙන හිස මත අං තුනක් ඇතිව සතුන් පිරිවරාගෙන යෝගී ඉරියව්වෙන් සිටින පුරුෂයා පසු කාලයේ දී ශිව දෙවියා ලෙසින් විකාශනය වී ඇති බවට වූ පිළිගැනීම මීට හොඳ සාධකයකි. ඒ අයුරින්ම ඉහතකී ශිෂ්ටාචාරයන්හි මහත් සේ ප්‍රචලිතව පැවති ජගත්මාතා ශ්‍රී ලක්ෂ්මී හැටියට පසුකාලයේ දක්නට ලැබේ. ඉන්දුනිම්නයෙන් සොයාගත් මැටියෙන් නිමවූ මවු දෙවභන ලෙස හඳුනාගෙන ඇති නග්න කාන්තා රූප බොහොමයක් ශීර්ෂාභරණවලින් හා වෙනත් ආභරණවලින් පරිපූර්ණය. මෙම ආභරණ සෞභාග්‍යය පෙන්නුම් කරයි. හරප්පාවෙන් සහ මොහෙන්දෙජාරෝවෙන් සොයා ගෙන ඇති (මැදින් සිදුරක් ඇති) මුද්‍රවකට සමාන ශෛලමය භාණ්ඩ මව් දෙවභනට සමබන්ධ මාතෘත්වය හා සශ්‍රීකත්වය පෙන්නුම්කරන යෝනි ආකෘති බව පෝන් මාෂල්

පෙන්වා දී ඇත.³⁹ මේ හැරක් ක්‍රි. පූ. 4 වන සියවසට අයත් මව් දෙවඟන සේ පිළිගනු හැකි නිරුවත් මැටි රූ රාශියක් භාරතයේ නොයෙක් පෙදෙස්වලින් හමුවී ඇත.⁴⁰ කෞසම්බියෙන් හමුවූ සුංග අවධියට අයත් මෙවැනි රුවක දකුණු පසින් ඇත් හොඹ-යක් ද ඉදිරිපස බලා හිටගත් කාන්තා රුවක් ද පිපුණු නෙළුම් ද ඇති අතර ඇය නෙළුම් කැකුළක් දරා සිටී. දෙපස නෙළුම් මත සිටින ඇතුන් විසින් ඇය අභිෂේක කරනු ලබයි.⁴¹ නිරුවත් ඇය මව් දෙවඟන රූපවලට සමානය. මීට ඉහත දී විස්තර කරනු ලැබූ නිරුවත් ලක්ෂ්මී රූපවලින් ගම්‍ය වන්නේ ද, ප්‍රජනනය පිළිබඳ අදහස හෙවත් ජගත්මාතා විශ්වාසයයි. යෝනි පෙදෙස විශේෂයෙන් ඉස්මතු කොට දක්වන මෙම කැටයම ඉන්දුනිම්න ශිෂ්ටාචාරයෙන් හමු වූ සශ්‍රීකත්වය සංකේතවත් කරන යෝනි-යෙන් පැළෑටියක් මතු වන ජගත්මාතා රූපය සිහිපත් කරවයි.⁴² ගුප්ත යුගයට අයත් භීතාවෙන් සොයාගත් එවැනිම කාන්තා රූපයක යෝනියෙන් මතු වන පැළෑටිය වෙනුවට ශ්‍රීවයෙන් මතු වන පද්මයක් දක්වා ඇත.⁴³ මෙහි ලක්ෂ්මී දෙවඟන නිරුවත්ව කැටයම් කිරීමේදී ශාංගාරය පිළිබඳ අදහසක් නොවූ බවට ඇති භොදම සාධකය වූ කලී ප්‍රිය මනාප කාන්තා මුහුණක් වෙනුවට එහි කැටයම් කොට ඇත්තේ පිපුණු පද්මයක් වීමය. ශ්‍රී ලක්ෂ්මීය නම් පිරුණු පියොවුරු අතින් දරා සිටින ලෝක මාතා ස්වරූපයෙන් කැටයම් කොට ඇති ඉහත කී රූපවලින් පැහැදිලි වන්නේ ද ඇය හා ජගත්මාතා අතර ඇති සම්බන්ධතාවය. පසෙහි සාරවත් බව හැඟවෙන ‘කර්මිනී’ යන (ශ්‍රී ලක්ෂ්මීයම හැඳින්වෙන) පර්යාය නාමයෙන් ද පාටීවි දෙවඟන හැඟවේ. හින්දු විශ්වාස අනුව ලොව සියල්ලෙහි උත්පත්තියට මූලික වී ඇත්තේ ජලයයි. පසෙහි සාරවත් බව ඇති කරන්නේ ජලයයි. අස්වැන්න සරු කරන්නේ ජලයයි. ශ්‍රී ලක්ෂ්මී නෙළුම් විලක සිටීමෙන් ද නෙළුම් දරා සිටීමෙන් ද මේ ජලය පිළිබඳ අදහස් සංකේතවත් කොට පෙන්වයි. පද්මය ජලයේ සංකේතයකි. භජ ලක්ෂ්මී රූපයේ ඇති ඇත්තු ද ජලයේ සංකේතයයි. ඇතුන් විසින් අභිෂේක කිරීම ද වහ්ව ලබාදීම සංකේතවත් කරයි.

පැරණි භාරතයේ මෙන් ම ශ්‍රී ලංකාවේ ද අෂ්ට මංගල වස්තු අතර ශ්‍රී වත්ස (පාලි: සිරි වච්ච) සලකුණට හිමි වී ඇත්තේ විශේෂ ස්ථානයකි. ශ්‍රී වත්ස යන්නෙහි අරුත ‘ශ්‍රී ප්‍රිය කරන’ සේ සැළකේ. ශ්‍රී යනු ලක්ෂ්මීය. ලක්ෂ්මී විෂ්ණුගේ භාර්යාවයි. ඇය විෂ්ණුගේ පපුවේ වාසය කරන බව ද පිළිගැනීමකි. ශ්‍රී වත්ස සලකුණෙන් නිරූපණය වන්නේ ලක්ෂ්මී බව පිළිගත හැකි සාධක කිහිපයක් අප හමුවේ ඇත. මෙයින් ඉතාමත් වැදගත් සාධකයක් නම් මදුරාසි කටු ගෙයි තැන්පත් කොට ඇති 9 වැනි 8 වැනි සියවසට අයත් ශ්‍රී වත්ස සලකුණය. දළ වශයෙන් ශ්‍රී වත්ස සලකුණ ‘ඉඳගෙන සිටින මිනිස් රුවක, හැඩය ගනී. මදුරාසි කටුගෙයි ඇති එවැනි ශ්‍රී වත්ස සලකුණ ඉඳගෙන සිටින ලක්ෂ්මී රූපයකින් නෙළා ඇත. එකක ඇතුන් විසින් අභිෂේක කිරීමද දක්වා ඇත.⁴⁴ මේ සඳහා තවත් ඉතා වැදගත් සාධකයක් යුනෙස්කෝ ශ්‍රී ලංකා අභයගිරි ව්‍යාපෘතියේ කැනීමවලින් සොයා ගෙන ඇත. ඉතා කුඩා මැටි පුවරුවක් වන මෙහි ඉතිරිව ඇත්තේ දකුණු පස කොටස පමණි. මෙහි ශීර්ෂය දෙසට සොඬ විහිදුවා ගත් ඇතෙකු පසෙකින් සිටින අතර මධ්‍යයෙහි වූ ශ්‍රී වත්ස සලකුණෙහි කොටසක් ඉතිරි වී ඇත. මෙය දෙපස සිටින ඇතුන් විසින් අභිෂේක කරනු ලබන ශ්‍රී ලක්ෂ්මී රූපය හා දැඩි සමානතාවයක් දරයි. මේ අනුවද ශ්‍රී වත්ස සලකුණෙන් පෙන්වා ඇත්තේ ශ්‍රී ලක්ෂ්මී බව අනුමාන කළ හැකිය.

ශ්‍රී ලංකාව

ශ්‍රී ලංකාවේ ලක්ෂ්මී දෙවඟන පිළිබඳ ඇදහිලි හා විශ්වාස ඉතා ඈත අතීතයෙහිම සිට පවතින බව අපට ඒත්තු ගන්වන වැදගත් පුරාවිද්‍යා සාක්ෂි කීපයක් ඉදිරිපත් කළ හැකිව තිබේ. පැරණි ලක්ෂ්මී තහඩු කාසිය ඉන් ප්‍රමුඛස්ථානයක් ගනී. මෙම කාසි වෙසෙස ක්‍රි.පූ. 1 ක්‍රි.ව. 2 සියවස් අතරට අයත් විය යුතුය. දෙවඟන හිමි ඉරි-

යව්වෙන් හා හිඳි ඉරියව්වෙන් සිටින විලාසය මේ කාසිවල දක්වා ඇත.⁴⁵ හිටි ඉරියව්ව ඇති ගජ ලක්ෂ්මි කාසිය මෙහිදී අප වෙසෙසින් පිරික්සා බැලිය යුතුය. මෙහි පියුම් දඩු දෙකක් දැනින් අල්ලාගෙන සිටින ඕ ඒ අග පිපි පියුම් දෙක මත සිටින ඇතුන් දෙදෙනෙකු විසින් සොඬින් ගත් පුන් කලසින් අභිෂෙක කරනු ලබයි. එම වර්ගයේ සියලුම කාසිවල දැක්වෙන පරිදි ඇය පිරුණු පියොයුරු හා පුළුලුලෙන් යුක්තය. අත්හි මෙන්ම පාද වළලුවලින් සරසා ඇත. ගෙලෙහි ශ්‍රීවාහරණයකි, සමහර කාසිවල හිස වටා රැස් වළල්ලක් දක්නට ලැබේ.

මෙහි ප්‍රතිමාවල දක්නට ලැබෙන්නේ ක්‍රි. පූ. 3-1 සියවස් අතරට වැටෙන ඇතා සහ ස්වස්තික කාසියේ දැක්වෙන රේක්කය සහිත ස්වස්තික සලකුණය. මෙය රේක්කයක් නොව මෙරට භාවිතයේ පැවති එක්තරා පැරණි විශ්‍රාසර මාලාවකට අයත් එකකැසි පරණවිතාන ශූරීහු පවසති. ක්‍රි. පූ. 1989 අනුරපුර ඇතුළු නුවර කැණීමේදී ශිරාන් දූරණියගල මහතා සොයාගත් අසර සහිත මැටි බඳුන් කැබැල්ල ක්‍රි. පූ. 8 වන ශතකයට කාබන් 14 ක්‍රමයෙන් කාල නිර්ණය කොට ඇත. මෙම අසරද ඉහතකී විශ්‍රාසර මාලාවේ එක් අසරයකට සමාන අසරයක්ද ඇත. මෙවැනි අසර සංකේත ගණනාවක් ආදිම බ්‍රාහ්මී සෙල්ලිපිවලින් හා භාරතීය ලිපිවලින් ද ඉන්දු නිම්න මුද්‍රාවලින් ද සොයාගෙන ඒවා සමහ සසඳා බලා යථෝක්ත සංකේතය “ගමණිනිෂ” යන්න සඳහා යොදා තිබෙන බව පෙන්වා දෙන පරණවිතාන මහතා දඹුලු ලෙන, හෙන්නන්තේගල වැනි ක්‍රි. පූ. 2-1 අතරට වැටෙන බ්‍රාහ්මී ලිපිවල මේ සංකේතයෙන් “ගමණිනිෂ” යන වදන් හඳුන්වා ඇතැයි පහද දෙයි. පරණවිතාන මතය පිළිගනිමින් මේ කාසිය නිකුත් කර ඇත්තේ ‘ගමණිනිෂ’ නමැති පාලකයකු විය යුතුය. ‘ගමණිනිෂ’ නම් පාලකයන් ගැන ක්‍රි. පූ. 3-1 අතර ඇති බ්‍රාහ්මී ලිපිවල දක්නට ලැබෙන්නේද ක්‍රි. පූ. අවධියේදී පමණක්මය.⁴⁶ එවිට මේ කාසිය ක්‍රි. පූ. 3-1 අතරට කාල නිර්ණය කළ හැකිය. මෙපමණක් නොව මෑතකදී (1989-90) අනුරපුර හෙඩ්ගේ විජයබා මාළිගය හා සල්ගහවත්ත ආදී කැණීම්වල දී හමු වී ඇති ලක්ෂ්මි තහඩු කාසිවලින් සමහරක් ක්‍රි. පූ. තෙවැනි සියවසේ ස්තරවල තිබී හමු වී ඇත. ක්‍රි. ව. 1969 දී ගෙඩිගෙය කැණීම් කළ ලන්ඩන් විශ්ව විද්‍යාලයේ ඉන්දියානු පුරා විද්‍යා මහාචාර්ය කොඩරින්ටන් මහතා එහිදී ක්‍රි. පූ. ශතකවලට අයත් රූලටඬ සහ රෝම ඇරට්සිම් වර්ගයේ මැටි කැබිලිති සොයා ගෙන ඇත.⁴⁷

තවද මේ කාසිය මෙරට නිපදවූ දේශීය කාසියක් බවට ඇති හොඳම සාධකය නම් ඉංදියාවෙන් මෙවැනි කාසියක් මෙතෙක් සොයාගෙන නොමැති වීමයි. නාසණය අතින් බැලූ කල්හි මෙය ඇතා සහ ස්වස්තික කාසියට වඩා පැරණි බව පෙනේ. ලක්ෂ්මි රූපය යෙදූ මෙවැනි කාසියක් නිකුත් කර ඇත්තේ එයින් රටේ පැවති ශ්‍රී සෞභාග්‍යය හැඟවීමට විය යුතුය. ලක්ෂ්මියට ඇති පර්යාය නාමයක් වන ‘වසුධාරා’ යන්නෙහි අරුත “ධනය හෙළන්නී” යන්නයි⁴⁸. මේ නිසාමදෝ ධනයට අධිපති වූ දෙවභතගේ රූපය කාසිවල යෙදීමට මේ දෙවභත පිළිබඳ විශ්වාසය ඇතිව කාසි නිපදවූ ශිල්පීන් මෙන්ම බලධාරීන් ද කැමති වන්නට ඇත. මේ අයුරින් ලක්ෂ්මි දෙවභතගේ රූපය කාසිවල සටහන් කිරීම බහුල වශයෙන් ගුප්ත කාසිවල ද දක්නට ලැබේ.

ලංකාවේ භාවිතයේ පැවති ශ්‍රී ලක්ෂ්මි තහඩු කාසි සමහරක උඩුකොන වද සිදුරක් තනා තිබෙන බව පෙනේ.⁴⁹ එය පළඳනාවක් වශයෙන් යොදා ගැනීම නිසා විය හැකිය. මෙය පළඳනාවක් වශයෙන් යොදා ගන්නට ඇත්තේ ලක්ෂ්මි රූපය නිසා එය පැළඳ සිටින්නවුන් ද සවිසිරියෙන් පිටි ඉතිරි සිටීමේ භාග්‍යය ඇත්තන් බව හැඟවීම සඳහා විය යුතුය.

ලක්ෂ්මි දෙවභත පිදීම පිරාගත වාරිත්‍රයක් වශයෙන් ශ්‍රී ලංකාවේ සම්භාවිතව පැවති බවට දෙස් දෙන තවත් පුරාවිද්‍යා සාක්ෂි කීපයක්ම සොයා ගෙන තිබේ. රුවන්වැලි

දහැවෙහි දකුණු වාහල්කඩ කැණීමේදී මැටි බදුනක තැන්පත් කොට තිබුණු අහල්, තුනක් පමණ උසැති ඇත් දළින් නිම වූ නග්න ස්ත්‍රී රූපය ඉන බැඳි මෙවුල් දමකින් හා ලොකු ශ්‍රීවාහාරණයකින් සැරසී සිටින චිලාසය දක්වා ඇත.⁵⁰ මෙය ජගන්මාතා රුවක් ලෙස හිටපු පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස් මහාචාර්ය පරණවිතාන ශුරිහු. හඳුනා ගනිති ලක්ෂ්මී දෙවභන පිදීම භරජපා සහ බටහිර ආසියාවේ. පැවති ප්‍රාග් ඓතිහාසික ශිෂ්ටාචාරයන්හි ජනප්‍රිය ඇඳහිල්ලක් වූ ජගන්මාතා පිදීමෙහි පරිනාමයක් බව ඉහතදී පෙන්වා දී ඇත. මෙම ඇත්දත් කැටයම සොයාගත් අසලින්ම ශ්‍රී ලක්ෂ්මී තහඩු කාසියක්ද සොයාගෙන ඇත. සද්ධානිස්ස රජුගේ නිර්මාණයක් යැයි විශ්වාස කරනු ලබන දීඝවාපි චෛත්‍යයේ ඇති කැටයම් ක්‍රි. ව. 1-2 සියවස්වලට අයත් යැයි සැලකේ. මෙහි වාහල්කඩෙහි කල්ප වෘක්ෂයක් මුදුනෙහි නෙළා ඇති පියුමක් මත සිටින කදිම ගජ ලක්ෂ්මී රූපයකි. මෙය දැනට අම්පාර පුරාවිද්‍යා කටුගෙයි තැන්පත් කොට ඇත.⁵¹

පස්වෙනි ශතකයට අයත්විය හැකි රන් කහවනුවෙන් 1/4 ක් බරැති ලාංකික කාසියේ ප්‍රතිමාවකට නාගරී අක්ෂරයෙන් ලක්ෂ්මී යන නම කොටා ඇත.⁵² රත්කාසි එකල හුදෙක් ශ්‍රී ලංකාවේ. ජාත්‍යන්තර වෙළඳ කටයුතුවලදී භාවිත වී තිබේ. ශ්‍රී සෞභාග්‍යයට අධිපති දෙවභන වශයෙන් මේ වනවිටත් ලක්ෂ්මී ඇඳහිල්ල විශේෂයෙන්ම වෙළඳුන් අතර බෙහෙවින් ප්‍රචලිතව පැවති බව මෙයින් සනාථ වේ.

චෝරවාදී බුදු සමයට මහායාන අදහස් බෙහෙවින් සම්මිශ්‍රණය වී පැවති පැසුළු අනුරාධපුර අවධියේ අවසාන භාගයට අයත් iv මිහිඳු රජුගේ අභයගිරි සෙල්ලිපියෙහි එන කාව්‍යෝත්තියට බර එක් පාඨයකින් එවකට ලක්ෂ්මී දෙවභන පිළිබඳ පුරාවෘත ජනවිඥානයෙහි කොතරම් කදින් පැලපැඳියම් වී ඇත්දැයි අපට මැනවින් පැහැදිලි වේ. අභයගිරි වෙහෙරෙහි මහාසෑය ධම්මරුවී නම් මහසඬුර ආරක්ෂා කරන විෂ්ණු තෙමේ ආරාම නැමැති අනන්ත නාගරාජයාගේ දරණ මත හිඳගෙන ශ්‍රී කාන්තාව සමඟ සමඟම සුව විදින කල්හි හිරිකතගේ මැදුරක සිරි ඉසිලියයි⁵³ ලක්ෂ්මී පිළිබඳ පුරාවෘත්තයක් උවම කොටගෙන එහි අභයගිරි සෑය වැනුමක් කොට ඇත.

මෙපමණක් නොව පොළොන්නරු අවධියේද ශ්‍රී ලක්ෂ්මී පිළිබඳ විශ්වාසය ප්‍රචලිතව පැවති බවට තවත් හොඳ සාධකයක් වන්නේ කීර්ති ශ්‍රී නිශ්ශංකමල්ල රජුගේ (ක්‍රි. ව. 1187 - 1196) ගල්පොත සෙල්ලිපියයි.

මෙපමණක් නොව පොළොන්නරු අවධියේද ශ්‍රී ලක්ෂ්මී පිළිබඳ විශ්වාසය ප්‍රචලිතව පැවති බවට තවත් හොඳ සාධකයක් වන්නේ කීර්ති ශ්‍රී නිශ්ශංකමල්ල රජුගේ (ක්‍රි. ව. 1187-1116) ගල්පොත සෙල්ලිපියයි. මේ සෙල්ලිපියේ ඉහලින් ගජලක්ෂ්මී රූපය කැටයමට නගා ඇත.⁵⁴ පැරණි මූලාශ්‍රය අනුව ලක්ෂ්මී රූපය තොරණ හා දෙරටුවල නෙළිය යුතු යැයි අනුමත කොට ඇත. තොරණ ලක්ෂ්මීගේ වාසස්ථානයයි. 13 වැනි සියවසට අයත් යාපහුවේ රජ මාළිගයේ මකර තොරණ ගල් උළුවස්සේ ඉහලින් නෙළා ඇත්තේද ගජලක්ෂ්මී රූපයකි. ⁵⁵ මින්පසුව ගම්පොළ අවධියට (14 සියවස) අයත්වන උඩ අළුතේදිය විහාරයේ උළුවස්සකද ගජ ලක්ෂ්මී රූපය නෙළා ඇත.⁵⁶ මේ කාලයටම අයත් නියංගම්පාය ලිපියේ අලකේශ්වරගේ බාහුවේ වීර ලක්ෂ්මී වෙසෙන බව සඳහන්ය. දෙවුන්දර උපුල්වත් දේවාලයේ උළුවස්ස සරසා ඇත්තේද ඉහලින් වූ ගජලක්ෂ්මී කැටයමකි.⁵⁷ මහනුවර දළදා මාළිගයේ පහත මාලයේ දකුණු දෙරටුවේ ශිලාමය උළුවස්සේ ද ඉහලින් ඇත්තේ ගජ ලක්ෂ්මී රූපයකි.⁵⁸ තවද මහනුවර විෂ්ණු දේවාලයේ ඇති කුඩා රන් දෝලියක ද කැටයම් කරනු ලැබූ ගජලක්ෂ්මී රූපයක් ඇත. ⁵⁹

සිංහල සම්භාවය ගඟ පදා සාහිත්‍යයේද ශ්‍රී ලක්ෂ්මීට විශේෂ තැනක් හිමි වී ඇත්තේ මෙම සාහිත්‍ය ග්‍රන්ථ රචනා වූ අවධිවල දී ශ්‍රී ලක්ෂ්මී සංකල්පය ප්‍රචලිතව පැවතුණ නිසා වියයුතුය. මහාබෝධිවංශ ගැටපදය (12 සියවස) එතුමිය සිරිදෙවි දු ශ්‍රී දේවතා ⁶⁰ නමින් හඳුන්වාදී ඇති අතර කවිසිඵමිණ (13 සියවස) සිරිවිමිය නමින් හඳුන්වයි. ⁶¹ සිරිකත, ශ්‍රී කාන්තා යන නමින් පුජාවලියේ⁶² (13 සියවස) එයි. සද්-ධර්මාලංකාරයේ (14/15 සියවස) ගෝඨමිච්චර විසින් උත්සවයක් සඳහා සකස් කරනු ලැබූ ගෙයක් ශ්‍රී කාන්තාවට වාසස්ථාන වූ ගෘහයක් වැනි බව පවසා ඇත. ⁶³ තිසර සාදේශයේ (15 සියවස) විෂ්ණුගේ බිරිය වූ ශ්‍රී ලක්ෂ්මිය ඔහු අතහැර උපුල්වත් වෙත පැමිණ ඇති හෙයින් එම ගොවින් තැවුණු - විෂ්ණුකළු පැහැගැන්වී ඇති බව වර්ණ-නය ⁶⁴ සිරි, සිරිසඳ යන නම්වලින් ශ්‍රී ලක්ෂ්මී හඳුන්වන පැරකුම්බා සිරිත විෂ්ණු-ගේ බිරිද වූ එතුමිය සවැනි පැරකුම්බා රජුවෙත පැමිණ වාසය කළ බව පවසයි. ⁶⁵ ගුණතිල කාව්‍යයේ (15 සියවස) සිරිකල් නමින්ද ⁶⁶ කාව්‍යශේඛරයේ (15 සියවස) සිරිනිවි නමින්ද ⁶⁷ ලක්ෂ්මී හඳුන්වා ඇති අතර පුරාණනාමාවලියේ සහ සියබස්මල් දමේ සිරිඵල යන නම දී ඇත. ⁶⁸ පද්මය හා ඇති සම්බන්ධතාව සිහිපත් කරමින් සැලලිහිණි සන්දේශය (15 සියවස) ඇය හඳුන්වන්නේ පිපුම්බා යනුවෙනි ⁶⁹

ජපානය-

මහායාන ඇදහිලිවල ප්‍රමුඛ පෙළෙ දෙවහනක වූ ශ්‍රී ලක්ෂ්මී පිළිබඳ සංකල්පය භාරතයේ සිට කොරියාව හරහා ජපානයට පැතිරී ගිය මහායාන බුදු සමය හා සංක්‍ර-මණය වී ඒ රටේ ජන ඇදහිලිවලද ප්‍රධාන තැනක් හිමිකරගන්නට ඇතුළුව සැකයක් නැත.

ශ්‍රී ලක්ෂ්මී ජපානයේ හඳුන්වන්නේ කිවිෂෝතෙන් හෝ කිෂ්ෂෝතෙන් යන ජපන් වගරට නැගුණු වදන්වලිනි. ඇය ඇතැම් තැන්වල කෙමිරි හෝ මහා ශ්‍රී සනුවෙන්ද හඳුන්වා ඇත. ලක්ෂ්මී යනුවෙන් ඇගේ නම ජපන් වගරෙහි යෙදෙන්නේ ඊට පසු කාලයක සිටය. ⁷⁰

ජපානයේ ප්‍රථමයෙන්ම මේ දේවතාවියකගේ ප්‍රතිමාවක් නිර්මාණය වූයේ නරා අවධියේ ක්‍රි. ව. 645-794 කිවිෂෝතෙන්ගේ ප්‍රතිමාවයි. ⁷¹ කිවිෂෝතෙන් බෙන්-සයිතෙන් (සරස්වතී) ආදී දේවතාවියන්ගේ රූප වන්දනාව පළමුවරට ආරම්භවී ඇත්තේ මේ අවධියේදීය. කිවිෂෝතෙන් වැදුම් පිදුම් ලබා ඇත්තේ ධනයට අධිපති දෙවියුව වශයෙනි. ඇය පිදුවන්ට ධනධාන්‍ය සම්පත් ලබා දෙන බව එහිද පැවති විශ්වාසයයි. ස්වර්ණ ප්‍රභාස සූත්‍ර හෙවත් (Konko Myosaisho-o-kyo) කොන්කෝ මෝ සයිෂෝ ඩි කෝ ග්‍රන්ථයේ ඇගේ ගුණ වනා ඇති අතර පුරාණ ජපානයේ සූත්‍ර ජපකරන අවස්ථාවේ අබියස නබා ගන්නා ප්‍රධාන ප්‍රතිමාව වන්නේ මේ ප්‍රතිමා-වයි. ⁷² ජපානයේදී පළමුවෙන්ම නෙළනු ලැබූ චේතූමියගේ ප්‍රතිමාවට හික්සුන් බෙහෙවින් පැහැදුණ නිසා, ඒ පිළිබඳ විශ්වාසය ඉතා ඉක්මනින් ජපානයේ ප්‍රචලිත වූ බවට වාර්තා ඇත. ⁷³ නිහොන් රෝග්ඉකි (Nihon Ryoiki) නම් පැරණි ග්‍රන්ථ-යෙහි දක්වෙන සඳහනක් අනුව ඇයගේ රූපය දුටුවන් කොතරම් මෝහනයට පත්-වන්නන්දැයි කිවහොත් එයින් වැඩි වූ මිනිසෙකු පිළිබඳ කතා පුවතක්ද ඇත. ලක්ෂ්මී-ගේම නවත් අවතාරයක් හැටියට සැලකෙන හෝසෝ තෙන්යෝ (Hozo Tenyo) දෙවහනගේ දකුණතෙහි පද්මයකි, වමතෙහි මාණිකායකි.

දරණි පු කෝග් නම් ග්‍රන්ථයේ පියසක් මත සිටින ඇයට ඇත්තේ රක්තවර්ණ-යට හුරු ග්වේත වර්ණවත් සිරුරකි. දිවයළු හැඳපැළඳ සිටින ඇගේ හිස මිණිමුටා ඔටුන්නකින් සරසා ඇත. ගිව්-කන් බරණින් කෙස් කළඹ සරසා ඇත. අපජ්ජා

සමාද්ධ කරදීමේ සංකේතය වශයෙන් වමනේ වර්ණවත් බෝලයක් තබාගෙන සිටින අතර දකුණත දිගහැර පෙරට පා ඇත. මෙය තමන් පිදුවන්ගේ අපේක්ෂාවන් මස්තකප්‍රාප්ත කරදෙන බව දැක්වීම සඳහා වියයුතුය. පසුබිමේ හිසට උඩින් ප්‍රදේශය පංචවර්ණ වළා කුලින් සැදී ඇත. එහිම සය දළැති ඇතෙකි. ඇතා සිය සොඩින් කළයක් ගෙන ඇගේ හිසට ධනය වගුරුවයි.

ගත සම්පත්තියෙන් යුතු වනාන්තරය ඇගේ පිටුපසින් සිතුවමට නැගිය යුතු බව එම ග්‍රන්ථයේ වැඩි දුරටත් දක්වා ඇත. ඊට අමතරව ඇගේ හිසට උඩින් පත්‍ර දහස කින් යුත් උඩුවියනක් ඇදිය යුතුය. ඒ වියනට උඩින් දෙවිදේවතාවුන් සංගීත භාණ්ඩ වාදනය කරමින් ඇගේ හිසට මල්වරුසා වස්සන හැටි සිතුවමට නැගිය යුතුය. සුවඳ දුම් කලස අතේ දරා, සුදු පිළියෙන් සැරසී ධවල ආස්තරණයක් මත සිටින ජුෂි (Jushi) රුව මන්ත්‍ර ජපකරන විලාශය පාතා හැටි ඇගේ දකුණුපස පහළින් සිතුවමට නගා දැක්විය යුතුය.

කකුසෙන්ෂෝ (Kakuzen-sho) ග්‍රන්ථය Dai Kichisho Tennyo Neniuho) (මහා ලක්ෂ්මී චන්දනාක්‍රම) නම් පරිච්ඡේදයෙහි දැක්වෙන පරිදි මහා ලක්ෂ්මී රූපයද වෙනත් දෙවභවන්ගේ මෙන් මල් වර්ගයක ගසක ලියකින් නෙළිය යුතුයි. යොවු නෙන් ඇය පසළොස්විය නො ඉක්ම වූ පෙනුමැති විය යුතුය. දේවත්වය විදහා පැම සඳහා දිවසඵවෙන් තුනුසුව සැරසිය යුතුයි. දිගුකළ දකුණතින් යුත් ඉරියව්වෙන් සිටිය යුතුයි.⁷⁴

ෂෝ සෙන්සු ෆුදෝකි (Shosetsu-Fudo-ki) හෙවත් ප්‍රතිමා නිර්මාණ ශිල්පිකුම ග්‍රන්ථයට අනුව බෞද්ධ දේව ගණයට වැටෙන මෙතුමිය විවිත්‍ර වස්ත්‍රාභරණයෙන් සැරසී සිටී. වමනෙහි ඇත්තේ විශාල පද්මයකි. [දකුණතෙහි මාපටහිල්ල තම ලැම පෙදෙසට නමාගෙන සිටී. දහසක් අත් ඇති අවලෝකිතේශ්වර බෝධි සත්වයන් වහන්සේගේ [සෙන්ජකන්තොන්] ඉදිරියේ උන් වහන්සේගේ මුහුණ දෙස බලා සිටින ඉරියව්වෙන් සිටී. (Fuku-Knjaku-Shirpen Shingenkyo) සුකු - කෙන්ජකු - ෂින්-පෙන් - ෂින්ගෙන් - කෝෆ් ග්‍රන්ථයෙහි දැක්වෙන පරිදි ඇගේ රුව ලෝහයෙන් තැනිය යුතුය. පියයක් මත ඉදගෙන සිටින ඉරියව්ව දැක්විය යුතු වන අතර ඇගේ වම්පාදය පියය මත සිටිනසේද දකුණු පාදය වම් වටොර මත සිටින සේද දක්වා තිබිය යුතුය. මැණික් ඔබ්බවා ඇති ශ්‍රීවාහරණයකින්ද අතේ මුදු වළලුවලින්ද සැරසී සිටින ඇය දිවසඵ ඇඳ අතින් රැගත් පද්මයක් ඇති විලාශය දැක්විය යුතුය.⁷⁵

නරාහි යකුෂි ජි නම් ආශ්‍රමයේ පෙනී කඩක ඇඳ තිබෙන ශ්‍රී ලක්ෂ්මී රූපය ඉතා ප්‍රකටය.⁷⁶ වටකුරු මුහුණක් ඇති ප්‍රභාමණ්ඩලයකින් සැදී ශීර්ෂාභරණයකින් සැරසී සිටින ඇය ඇගේ දිව්‍යමය බලය පෙන්වීමේ සංකේතයක් වශයෙන් වමනෙහි මාණිකායක් (Hoshu) දරා සිටින්නීය. නරා අවධියේ රාජකීය කාන්තාවන්ගේ උත්සව අවස්ථාවලදී පැළඳි වස්ත්‍රාභරණයෙන් ඇය සැරසී ඇත.

දූතට තෝකියෝ කවුගෙයි තැන්පත් කර ඇති මුල් හෙයියන් අවදියට අයත් කෙයෝ තෝහි කෝරියු ජි (Koryu-ji) ආරාමයෙන් සොයා ගන්නා ලද ශ්‍රී ලක්ෂ්මී ප්‍රතිමාව තනි ලී කොටසකින් නෙළා ඇත. හිටි ඉරියව්වෙන් යුත් ඒ සිරුරේ පැහැය සුදු රන් පැහැති වස්ත්‍රයෙන් සැරසී සිටින වමත තරමක් නැඹී ඇත.

මේ අවධියටම අයත් දූව ප්‍රතිමාවක් හෝරියු - ජි (Horyu ji) ආශ්‍රමයේ ස්වර්ණ ශාලාවේ තැන්පත් කොට ඇත. කවාකාර වේදිකා තුනකින් යුතු පියයක්මත සිට ගෙන සිටින ඇය ශීර්ෂාභරණ හා ශ්‍රීවාහරණ පැළඳ සිටින්නීය. ශීර්ෂාභරණ සමග

ඇගේ හිස මත සැදි ඔටුන්න වටා රැස් වළල්ලක් ඇත. මනා රූප ලාවන්යයෙන් යුතු ලාබාල පෙනුමැති එතුමියගේ වමතෙහි ගෝලාකාර යමක් රැඳී ඇත. නරාහි කොජිකු - (Kofuku ji) ආශ්‍රමයේ කුඩා දෙවොලක් ඇතුළත තබා ඇති ලක්ෂ්මී ප්‍රතිමාව සිරුර සුදුවන්ය. වස්ත්‍රාභරණයෙන් සැරසී හිසේ කිරුළක් දරා සිටින ආකාරයෙන් මෙම ප්‍රතිමාව නෙළා ඇත. තෝකියෝ කටුගෙයිද මෙවැනි තවත් ප්‍රතිමා දක්නට ලැබේ.

කියෝතෝහි ජෝරුරි - ජී(Joruri - Ji) ආශ්‍රමයේ සුෂි (Zushi) නම් කුඩා දෙවොලක් ඇතුළත තැන්පත් කොට ඇති ප්‍රතිමාව නෙළා ඇත්තේ ලියෙනි. විවිධ වර්ණ ගන්වා ඇති මේ ප්‍රතිමාව පද්මාසනාරූඪව සිටින ආකාරයෙන් නෙළා ඇත. බ්‍රහ්ම හා සරස්වතී රූප මෙහි දෙපසින් වෙයි.⁷⁷

නරාහි හෝසන් ජි (Hozan Ji) ආශ්‍රමයේ ඇති ලක්ෂ්මී රුව 18 වන සියවසේ ආරම්භයට අයත්ය. එය සේද රෙද්දෙහි ඇඳ වර්ණ ගන්වා ඇත. වම්පසින් කැඩපතක් අතින් ගත් බ්‍රහ්ම ද අනෙක් පසින් ඉන්ද්‍ර ද ඇත. කැඩපත දැක්වීම ඡින්තෝ ආගමේ බලපෑමක් නිසා වූ බව පෙනේ. ඒ අනුව කැඩපත ගුද්ධ වස්තුවකි. සාමාන්‍යයෙන් ජපානයේ ඉන්ද්‍ර හා බ්‍රහ්ම බුදුන් වහන්සේ දෙපසින් සිටින දෙව්වරු වෙති. මේ ආශ්‍රමයෙහිම හිටි ඉරියව්වෙන් සිටින මෙතුමියගේ රුවක වමතෙහි පද්ම ඇත. දකුණත චූළාවකි. මේ හැර තවත් ආශ්‍රම සැලකියයුතු සංඛ්‍යාවක ඇගේ ප්‍රතිමා දක්නට ලැබේ.

ස්වර්ණ ප්‍රභාස සූත්‍ර (Konko-myo-Saisho - o - kyo) ග්‍රන්ථයේ මකෂිරි (මහා ශ්‍රී) හෙවත් කිව් ඡෝ තෙන් වර්ණනා කිරීමේදී සතුව හා සෞභාග්‍යය ලබාදෙන දෙව්දුව වශයෙන් ඇගේ ගුණ වර්ණනය. ජපානයේ මුල්ම ආගම වන ඡින්තෝ ආගම ආශ්‍රිත ඇදහිලි විශ්වාසයන්හිද වාසනාව ගෙන දෙන දෙව් කෙනෙක් ඇත. සෙන්සුබුන් නම් උත්සවයේ ප්‍රධාන අදහස වන්නේ මෙම වාසනාව හා සෞභාග්‍ය ලබා දෙන පුදකරුන්කම් නම් දෙව් තම තමන්ගේ නිවසට කැඳවා ගැනීමයි. එවැනි ජනතා විශ්වාසයක් පැවති රටක මහායානය පැතිරීමත් සමගම පහසුවෙන් ලක්ෂ්මී ඇදහිල්ල ප්‍රචලිත වන්නට ඇත. නරා 'අවධියේ සිට "කිව්තොතෙන්" හෙවත් ලක්ෂ්මී දෙවහන උදෙසා පැවැත්වෙන පුද පූජා පැවතී ඇත. ඒ අවධියේ සිටම කිව්ජෝ - එ(Kichijo - e) නමින් හැඳින්වුණු ලක්ෂ්මී දෙවහන වැදීමේ පිළිවෙත් දක්නට ලැබේ.⁷⁸

හික්ෂුන් අතින් වූණු ප්‍රමාද ගැන පසුතැවීම දැක්වීම් සඳහා හත්වැනි ශතකයේ සිට ජපානයේ කෙරෙන කෙක (keka) නම් වූ බෞද්ධ වාරිත්‍ර විධිවල දී ගරු පුද සත්කාරයන්ට පාත්‍ර වූ ඉතා සුළු දේව ගණය අතර ලක්ෂ්මියට හිමි වූයේ අද්විතීය ස්ථානයකි. ආරම්භයේ දී චීනයේ බුද්ධ හෝ බෝධිසත්ව වන්දනාව හා බැඳී පැවති මෙම වාරිත්‍ර විධි ජපානයට බලපෑමෙන් පසු එහිදී කෙක වශයෙන් හඳුන්වා යකුමි හෙවත් හෙහසජ්ඡගුරු බෝධිසත්ව, අමිතාහ බුද්ධ, කිෂ්ඡෝතෙන් හෙවත් ලක්ෂ්මී ආදී වශයෙන් තවත් දෙව්වරුන් හෝ බුදුවරුන් වන්දනාව හා බැඳී පැවතුණි. ඒ අනුව ඒවා යකුමි කෙක, අමිතාහ කෙක, කිෂ්ඡෝ කෙක යනාදී වශයෙන් හඳුන්වා ඇත. මේ පිළිවෙත් යම් යම් ලෞකික අරමුණු සාක්ෂාත් කර ගැනීම සඳහා සිදුකර තිබෙන බව පෙනේ. ක්‍රි. ව. 686 දී තෙම්මු (Temmu) හා ක්‍රි. ව. 745 දී ෂෝමු (Shomu) අධිරාජයන් රෝග නිවාරනය සඳහා ද ක්‍රි. ව. 739 ෂෝමු අධිරාජයා විසින් හොඳ අස්වැන්නක් ලබා ගැනීම සඳහා ද කෙක පවත්වා ඇත.

හෙයියන් (Heion) අවධියේ දී මෙම දෙවහන් කුවේරයාගේ (Bishamon - Ten) පන්තිය යන විශ්වාසය ප්‍රචලිතව තිබී ඇත. හෙයියන් අවධියේ මෑත භාගයේ කුවේරයාගේ භාර්යාව ලෙස නිරූපිත ලක්ෂ්මී පිලිරුවක් නරාභි හෝර්සු ජී පන්සලේ දක්නට ලැබේ. ජපානයේ දී මෙතුමිය නොයෙක් වෙහෙවලින් දක්වා ඇති නැන් ද නැන්තේ නොවේ. සෙන්ජු - කන්තොන් (Senju - kannon) යන නමින් හඳුන්වා ඇති අත් දහසකින් යුතු අවලෝකිතේශ්වරගේ පරිවාර කාන්තාවක හැටියට දක්වා ඇති බව ඊට එක් නිදසුනකි. එයේ දක්වා ඇත්තේ හත්වැනි ශතකයට අයත් දරණි ජික්කොහාහි ජයිසෝ කයි මණ්ඩලයෙහිය. යටෝක්ත ග්‍රන්ථයේ ලක්ෂ්මී දෙවහන සඳහා වෙන්වූ කිවි ෂෝ තෙන් මණ්ඩර නමින් වෙන වෙනම පරිච්ඡේදයක්ම ඇත. තවත් එවැනිම ලක්ෂ්මී දෙවහනගේ රුවක් තෝජි (Toji) ආශ්‍රමයේ සේද පෙතිකඩක ඇඳ ඇත.

පාදක සටහන්

1. The Vedic Index, Macdonell & Keith; Rg Veda 1. 87.6
2. Sri Sukta, Rg Veda x, ll. 14
3. Satapatha Brahmana, x 4.1; Banerjee J. N. The Development of Hindu Iconography, Calcutta 1956 p. 371
4. Mahābhārata, 1.6; Rāmāyana 1.45; Vishnu Purāna, I 9.71; See also Keith, Mythology of all Races Vol I. VI (Indians) P. 106
5. Encyclopeadia of Religion and Ethics Vol. II. p. 808; Veronica, Icons Indian Mythology, 1986, p. 86
6. Gilgit Manuscripts, Editor. N. Dutt, India. 1984 p. 71
7. Rg Veda 2.6, රොලින්සන්, භාරතීය සංස්කෘතික ඉතිහාසය, රාජ්‍ය භාෂා දෙපාර්තමේන්තුව 1959, 123 පිට; Zimmer. H, The Art of Indian Asia, Vol I. p. 109 (AIA), Thaplyal, K. K. Studies in Ancient Indian Seals Lucknow 1972 p. 177
8. එම
9. Shivaramamurti, C, Sri Lakshmi in Indian Arts and Thought, New Delhi, 1982 pp. 34, 85, 89,
10. Vishnu Purana, 3.82, 13-15
11. Zimmer. H, AIA, I 160; Myths and Symbols in Indian Art and Civilization, 1974 (MSIAC) pp. 91, 93
12. Liebert, Gosta, Iconographic Dictionary of the Indian Religions, Sri Satguru Publications, 1986 p. 149; Veronica, Icons, op. - cit p. 86
13. ප්‍රත්‍ය ශතකය, 63 ශ්ලෝකය; රත්න ප්‍රකාශනයේ කොළඹ 10. 1962
14. Shivaramamurti, C. op - cit p. 34; Liebert, Gosta op - cit p. 149; Paranavitana, S., The story of Sigiri. Lake House 1972 p, 69. fn
15. ibid
16. Gilgit Manuscripts, p. 7
17. Zimmer, H. MSIAC, Plate 15, ATA, pp. 7-12 Pl. 18
18. Shivaramamurti, S. op-cit Pl 34

19. Sing S. S. Early Coins of North India, New Delhi, 1984 P. 161
Plates xix, xxi
20. Gupta P. L. and Srivastava S. Gupta Gold Coins in Bharat Kala
Bhavan 1981 Benaris, pp. 1-37 Plates i-xiv
21. Shivaramamurti, S, op - cit Fig 45 - 54
22. Gupta, P. L, and Srivastava S, **op - cit** plates 1 - xiv
23. Banerjee, J. N, op - cit p. 373
24. Vishnupurana 3.82, Sing S. S. op - cit p. 58 Shivaramamurti, S.
op - cit p. 26
25. Sing S. S., op - cit p. 58; Rao, Gopinath, T. A., Elements of Hindu
Iconography, Madras 1914 - 16. p. 374
26. Agnipurana 50.15; Matsya Purana 260.43
27. Sing. S. S, op - cit p. 58
28. Shivaramamurti, S, op - cit Fig 45-54
29. **Ibid** Fig 5, 6; Agravala. P. K., Purna Kalasa, Fig 5
30. Thaplyal, K. K, Studies in Ancient Indian Seals, Lucknow 1972 pp.
185-187
31. Stng, S. S, op - cit pp. 58, 186; Rao, G. T. A, op - cit l. LXI
32. Zimmer, H, AIA Vol I pp. 158-160
33. Thaplyal, K. K, op - cit p. 180
34. Shivaramamurti, C, op - cit Fig, 59, p. 36
35. Asher. F. M, The Art of Eastern India, Delhi 1980, Plate 233;
Thaplyal K. K, op - cit pp. 185-187
36. Shivaramamurti, C, op - cit Fig 49
37. Thaplyal, K. K., **op - cit** p. 177
38. Mackay E. Early Indian Civilization p. 53, Plate XVI 2
39. Marshall J. Mohen-jo-daro and Indus Civilization, Vol 3 London
1931 p. 52; Sing S. S. op - cit p. 156
40. Sing S. S, **ibid**
41. KalaS. C. Sculptures in the Alahabad Municipal museum p. 28 plIVX
42. Mackay E, op - cit, cl, XVIII1
43. Archaeological Survey of India Annual Reports 1911-12 pp. xxlll 40
44. Shivaramamurti C, op - cit Fig 57-68
45. Codrington, C. W, Ceylon Coins & Curreney pl II; Parker. H,
Ancient Ceylon London, 1909, Fig 155 Anuradhapura Coins
46. කුලකුම, ඩී. ජී. "ඇතා සහ ස්වස්තික කාසිය" Vidyodaya Journal of
Social Science 1/1 January 1987 Nugegoda
47. වනරතන හිමි, කඹුරුපිටියේ, අනුරපුර නටබුන් 1970 මාතර, 2 පිට
48. Zimmer, H. AIA Vol I p. 160
49. Codrington, C. W., op - cit p. 31

50. චන්ද්‍රනිකා හිමි, කඹුරුපිටියේ අනුරපුර නටබුන් 88 පිට; ලංකා විශ්ව විද්‍යාලයේ ලංකා ඉතිහාසය I, I XXII ආ පිංතූරය,
51. Von Schroeder, Ulrich Buddhist Sculptures of Ceylon, 1990 Hongkong pp. 95, 452
52. Codrington, H. W., op - cit pp III, 56-58
53. චන්ද්‍රනිකා හිමි, කඹුරුපිටියේ, අනුරපුර නටබුන්. 108 පිට
54. Epigraphia Zeylanica Vol. II, Galpota Inscription.
55. Archaeological Survey of Ceylon, Annual Report 1910/11 by H. C. P. Bell, Plate C I, Yapahuwa, Porch to "Raja Maligawa" 1911/12 Plate LXXX, Entrance Porch East window.
56. Lawrie, A. C, Gazetteer of Central Province of Ceylon, p. 40
57. Paranavitana S. The Shrine of God Upulvan at Denundata, Colombo 1953 plate XIX
58. Seneviratne, Anuradha, The Temple of the Sacred Tooth Relic, 1987 Colombo, p. 91
59. කුමාරස්වාමී ඒ. කේ, මධ්‍යකාලීන සිංහල කලා 1962 කොළඹ IX විෂය, 89, 91, 319 පිටු
60. මහාබෝධිවංශ ග්‍රන්ථ පද විවරණය, ශ්‍රී ධර්මාරාම හිමි සංස්කරණය 1910 128 පිට
61. කවිසිල්පිණ, වැලිපිටියේ සෝරන හිමි සංස්කරණය 1946, 177 සහ 327 කවි
62. පූජාවලිය, බෙන්තර ග්‍රාමා නිභ්‍ය හිමි සංස්කරණය 1930, 48 පිට
63. සද්ධර්මාලංකාරය, බෙන්තර ග්‍රාමානිභ්‍ය හිමි සංස්කරණය පානදුර බු. ව. 2478 506, 507 පිටු
64. නිසර සංදේශය, කුමාරතුංග මුනිදස සංස්කරණය 5, 21 කවි
65. පැරකුම්බා සිරිත, සී. ජී. අභයගුණරත්න සංස්කරණය ස්වදේශ මිත්‍රයා මුද්‍රණාලය 1931, 33, 45 කවි
66. ගුත්තිල කාව්‍යය, ගුණවර්ධන මුදලි සංස්. 1916, 28 කවිය
67. කාව්‍යශේඛරය, ශ්‍රී ධර්මාරාම හිමි සංස්කරණය, I සර්ගය 7, 10, 11; 6 සර්ගය 18; 12 සර්ගය 30
68. සියබස් මල්දම, රත්නපාල මෙර සංස්. 1949, 85 පිට
69. සැලලිහිණි සංදේශය, 19 කවිය
70. Sawa, Takaai, Art in Japanese Esoteric Buddhism. p. 29
71. ibid
72. Matsunaga, Alicia, Buddhist Philosophy of Assimilation P. 254
73. Bakshi, D. N., Hindu Divinities in Japanese Buddhist Pantheon 1979 p. 129
74. Sawa, Takai, op - cit p. 29
75. Bakshi, D. N, op - cit p. 131
76. Yukio, yashiro, Art Treasures of Japan Vol I p. 112; Kondo, Ichitaro Pageant of Japanese Art (Painting) pp. 21-22,66
77. Bakshi D. N., op - cit p. 132
78. The, Catalogue of National Treasures of Japan Series I. p. 17